

De opkomst van Azië

B. Geurts, H. Mahadew, G. Gelauff en H. Timmer*

Het succes van de Zuidoostaziatische economieën is te verklaren door de goede benutting van het aanwezige arbeidspotentieel, kapitaalaccumulatie en technologische 'inhaal'. Er is geen reden om aan te nemen dat de groei in de komende tijd afneemt. Voor sommige sectoren in Europa vormt het Aziatische succes een bedreiging. Protectie blijkt niet de meest effectieve manier om hierop te reageren; met beleid gericht op flexibilisering van de arbeidsmarkt of extra scholing kan de opkomst van Azië worden omgezet in een kans voor Europa.

De pessimistische visie op Azië, die 25 jaar geleden in brede kring gedeeld werd, is onjuist gebleken. Terwijl West-Europa een ernstige recessie doormaakt, worden er in Zuidoost-Azië macro-economische groeicijfers gerealiseerd van 7-10% per jaar. Deze groei is het resultaat van een zeer snelle expansie van de industriële sectoren in deze regio's. Een expansie die zich uit in toenemende concurrentie op de wereldmarkt en in ontwikkelde landen vaak als een bedreiging wordt ervaren. De ontwikkeling in Azië biedt echter ook kansen. Om die te benutten moeten we in staat zijn om ons aan te passen aan de veranderende omstandigheden.

In dit artikel wordt met behulp van een modelmatige scenarioanalyse ingegaan op de determinanten van het Aziatische succes, op de gevolgen voor West-Europa, en op de vraag hoe West-Europa op de opkomst van de Aziatische regio's kan reageren. We beginnen met een kort historisch overzicht.

Een historisch perspectief

Het naoorlogse economische succes van Japan vormt het begin van een proces van snelle economische groei in steeds meer Aziatische landen. De eerste generatie Dynamische Aziatische Economieën (DAE's) – Zuid-Korea, Singapore, Hongkong en Taiwan – begint in de jaren zestig aan een opzienbarende opmars. Maleisië, Indonesië, Thailand en de Filipijnen vormen de tweede generatie DAE's, in de jaren tachtig op hun beurt weer gevolgd door China.

De Wereldbank noemt in een recente publikatie onderwijs, kapitaalaccumulatie, en overheidsbeleid als belangrijke determinanten van de snelle groei in de Aziatische regio's¹. Alhoewel het totale bedrag aan overheidsuitgaven voor het onderwijs in de Aziatische landen niet veel verschilt van dat in andere ontwikkelende regio's, is bij de besteding bewust prioriteit gegeven aan het primair en secundair onderwijs. Hiermee heeft men bereikt dat de produktiviteit van een groot deel van de beroepsbevolking snel stijgt, is de inkomensverdeling niet al te scheef geworden, en

is de koopkracht van grote delen van de bevolking toegenomen. Het egalitaire onderwijsbeleid heeft daarnaast bijgedragen aan een snelle daling van de fertiliteit en er mede voor gezorgd dat het op groei gerichte overheidsbeleid op brede steun in de bevolking kan rekenen.

De groei in de Aziatische regio's is gepaard gegaan met een snelle kapitaalaccumulatie. Langdurig hoge investeringsquotes van 25-30 % van het bbp (tegenover gemiddeld 20% in de OESO) zijn mogelijk geweest doordat ze gepaard gingen met nagenoeg even hoge spaarquotes. Er is derhalve geen sprake geweest van grote tekorten op de lopende rekening en dus ook niet van omvangrijke netto kapitaalimport. Directe buitenlandse investeringen zijn vanuit financieringsoogpunt niet erg belangrijk geweest voor de economische ontwikkelingen in Azië, maar hebben mogelijk wel een belangrijke rol gespeeld als transmissiekanaal voor moderne technologie.

Alle DAE's hebben door macro- en sectoraal economisch beleid de economische groei bevorderd. De manier waarop loopt echter sterk uiteen. Korea en Singapore waren, in de Japanse traditie, succesvol met een strategie van sterke overheidssturing, waarbij opkomende industrieën zich op afgeschermden binnenlandse markten konden ontwikkelen totdat ze sterk genoeg bevonden werden om de concurrentie op de wereldmarkt aan te kunnen. Hongkong en, in mindere mate, Taiwan waren al in een veel eerder stadium op de wereldmarkt georiënteerd, evenals de landen van de tweede generatie DAE's. Na teleurstellende resultaten met een Japanse strategie werd in deze laatste groep het accent gelegd op een voorwaardenscheppend overheidsbeleid. Een stabiel macro-economisch klimaat; een flexibele arbeidsmarkt met lage lonen, omvangrijke investeringen in infrastructuur en onderwijs; gunstige belasting-, investerings- en kredietfaciliteiten, maken deze landen aan-

* De auteurs zijn werkzaam bij het Centraal Planbureau.
1. World Bank, *The East Asian miracle: economic growth and public policy*, Oxford University Press, New York, 1993.

trekkelijk als vestigingsplaats voor internationaal opererende bedrijven, die voor een groot deel overigens uit Japan en de eerste generatie DAE's stammen. Ook China kende een omslag in de rol van de overheid. In 1978 werd begonnen met hervormingen in de landbouw. Begin jaren tachtig werden speciale economische zones gecreëerd waar buitenlandse investeringen werden toegelaten.

Kenmerkend voor de Aziatische landen is dat men de gunstige omstandigheden lange tijd in stand heeft weten te houden. Het overheidsbeleid heeft steeds de economische vooruitgang vooropgesteld en de marktkrachten ondersteund, in tegenstelling tot het overheidsbeleid in andere ontwikkelingsregio's, dat tegen de marktkrachten inging². Mede door flankerend sociaal beleid heeft men een breed maatschappelijk draagvlak voor het gevoerde beleid gecreëerd, ondanks het feit dat van een opbouw van een welvaartsstaat geen sprake is geweest.

Ondanks de snelle groei liggen de voor koopkracht gecorrigeerde inkomens per hoofd (figuur 1) in de DAE's en China nog aanzienlijk onder het gemiddelde van de OESO-regio's. De eerste groep DAE's heeft globaal het gemiddelde OESO-inkomen in 1960 bereikt. Het per capita inkomen in de tweede generatie DAE's en China in 1990 is vergelijkbaar met het niveau van de eerste groep DAE's in 1975.

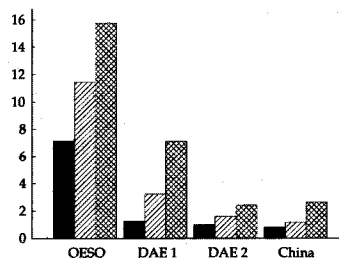
Perspectieven voor verdere groei

Ook nu nog scoren de Aziatische regio's goed ten aanzien van onderwijs, kapitaalvorming en overheidsbeleid. Een voorwaarde voor toekomstig economisch succes is echter dat men zich kan aanpassen aan veranderende concurrentieposities, zowel ten opzichte van de OESO-landen als van andere ontwikkelingslanden. Is men hiertoe in staat, dan beschikken de Aziatische landen nog steeds over een groot potentieel voor verdere economische groei. Kwalitatieve en kwantitatieve benutting van de factor arbeid, kapitaalaccumulatie en technologische 'catching up' zijn drie belangrijke elementen van dit potentieel.

Benutten van het arbeidspotentieel

Een belangrijke reden voor de lage gemiddelde inkomens in de Aziatische landen is gelegen in het bestaan van een omvangrijke duale sector met een zeer lage produktiviteit (zie kader). Een grote instroom uit de duale sector voorkomt dat de groei wordt afge remd door een sterke opwaartse druk op de lonen van, met name, laag-opgeleiden. Hierdoor blijft de sterke concurrentiepositie in de arbeidsintensieve sectoren lange tijd behouden, en zijn de succesvolle regio's in staat om gedurende lange tijd hun marktaandeel uit te breiden. Het gestaag verbeteren van de aansluiting tussen de formele en de duale sector vormt een belangrijk onderdeel van een succesvol overheidsbeleid in ontwikkelingslanden. Investeren in (primaire) onderwijs alsmede investeringen gericht op het geografisch spreiden van de economische ontwikkelingen vormen mogelijke ingrediënten van een dergelijk beleid.

Omdat de arbeidsproductiviteit in de duale sector veel lager is dan in de formele sector, leidt instroom

Figuur 1.
Groei van het bruto binnenlands produkt, in %, gecorrigeerd voor koopkrachtpariteiten, 1960, 1975 en 1988

uit de duale sector tot een stijging van de gemiddelde arbeidsproductiviteit en dus tot een hoger inkomen. De snelle groei van het aanbod van arbeidsintensieve produkten, leidt ertoe dat de Aziatische export steeds minder schaars wordt ten opzichte van de uit de OESO-landen geïmporteerde kennis- en kapitaalintensieve produkten. Deze relatieve schaarsverhoudingen worden weerspiegeld in de prijsverhoudingen in de internationale handel, en impliceren een ruilvoetverslechtering van de succesvolle Aziatische regio's ten opzichte van de OESO-regio's.

Scholing leidt tot een verschuiving in het aanbod van laag-opgeleide naar hoog-opgeleide arbeid. De arbeidsmarkt voor hoog-opgeleiden wordt hierdoor ruimer, en de neerwaartse druk op de lonen leidt tot extra werkgelegenheid voor hoog-opgeleiden. Bijgevolg stijgt de gemiddelde arbeidsproductiviteit en het nationaal inkomen.

De initiële verkrapping op de markt voor laag-opgeleiden leidt tot een loonstijging die echter beperkt blijft doordat er een instroom van laag-opgeleiden uit de duale sector op gang komt. De beschikbaarheid van hoog-opgeleiden maakt een versterking van de sectorstructuur mogelijk, en draagt bij aan het afremmen van de ruilvoetverslechtering.

Kapitaalaccumulatie

Onzekerheid is inherent aan het toekomstgerichte karakter van investeringen en komt tot uiting in de hoogte van de door kapitaalverschaffers gehanteerde risico-opslag op de marktrente. Politieke stabiliteit, een adequaat macro-economisch beleid en een groot arbeidsreservoir dat zorgt voor relatief geringe loonstijgingen, worden vaak genoemd als reden voor de relatief geringe risico-opslag in de Aziatische regio's. Een lage risico-opslag leidt tot lagere kapitaalkosten, stimuleert de investeringen en versterkt de sectorstructuur, en draagt aldus bij aan snelle economische groei. Het in stand houden van het vertrouwen in de toekomst vormt een belangrijk onderdeel van een succesvol overheidsbeleid in de Aziatische landen.

Alhoewel op korte termijn kapitaalaccumulatie plaats kan vinden door buitenlandse schuldcreatie, is op langere termijn een hoge investeringsquote alleen vol te houden bij een vergelijkbare binnenlandse spaarquote. Op korte termijn leidt een verhoging van de spaarquote tot vraaguitval. In reactie hierop zullen de producenten hun investeringen beperken, met als gevolg dat het inkomen en de afzetmogelijkheden nog verder dalen.

2. R. Wade, *Governing the market*, Princeton University Press, Princeton, 1990.

Duale sector en economische groei

Een van de kenmerken van ontwikkelingslanden is het bestaan van een zogenaamde duale sector. Een duale sector is een deel van de economie dat slechts ten dele in verbinding staat met de rest van de economie. Op zelfvoorziening gerichte landbouw en kleinschalige dienstverlening (bij voorbeeld schoenpoetsers) vormen onderdelen van de duale sector.

Bij afwezigheid van een sociale-zekerheidsstelsel fungeert de duale sector als vangnet. Iedereen die geen baan vindt in de formele sector probeert een inkomen te verwerven in de duale sector. Wanneer de duale sector groot is zullen de inkomens in deze sector gering zijn. Werkgevers in formele sectoren hoeven dan slechts een laag loon te bieden om arbeid aan te kunnen trekken.

Zie: W.A. Lewis, *Theory of economic growth*, Londen, 1955.

Remt op korte termijn een hogere spaarquote de groei, op lange termijn vormt het een belangrijke groeistimulerende factor. De hogere spaarquote vermindert het beroep op de internationale kapitaalmarkt, hetgeen de monetaire autoriteiten de ruimte geeft om de rente te verlagen. Deze renteverlaging maakt dat na verloop van tijd de investeringsquote zover gestegen is dat de besparingen volledig worden omgezet in investeringen. De kapitaalaccumulatie die hieruit resulteert, leidt direct, als gevolg van substitutie, en indirect, als gevolg van een snellere 'catching up', tot een stijging van de arbeidsproductiviteit. De inkomensstijging die hieruit voortvloeit is voldoende om op langere termijn de consumptie per hoofd te vergroten, ondanks het feit dat de consumptie een kleiner deel van het inkomen omvat.

Scholing en kapitaalaccumulatie samen creëren de omstandigheden die noodzakelijk zijn voor een verschuiving in de richting van hoogwaardige, kennis- en kapitaalintensieve sectoren. Ze remmen niet alleen de gestage verslechtering van de ruilvoet, maar zorgen ook voor het lange tijd in stand houden van de technologische dynamiek.

Technologische inhaal

Terwijl in ontwikkelde landen technische vooruitgang veelal gepaard moet gaan met een verschuiving van het technologisch front, kunnen minder ontwikkelde landen volstaan met het inhalen van hun technologische achterstand. Dergelijke technologische 'catching up' maakt intrinsiek deel uit van de economische ontwikkeling in ontwikkelingslanden. Hoe snel het inhalen verloopt is afhankelijk gesteld van twee factoren: het gemiddeld opleidingsniveau van de werkenden in de sector en de kapitaal/arbeidverhouding waarmee in de sector wordt geproduceerd. Achtergrond hiervan is de overweging dat een hoger opgeleide beroepsbevolking beter in staat is nieuwe technologieën te absorberen, en dat verspreiding van technologieën veelal gepaard gaat met het installeren van nieuwe kapitaalgoederen. Ten slotte is verondersteld dat 'catching up' in aan internationale concurrentie blootstaande industriële sectoren sneller plaatsvindt dan in de dienstensector.

Technologische 'catching up' leidt direct en indirect tot een hogere economische groei. Het directe effect is het gevolg van de technologiesprong op de

productiviteit. De produktiviteitsstijging verlaagt de kosten per eenheid produkt waardoor ondernemers hun afzetprijzen kunnen verlagen, en de concurrentiepositie verbetert zowel op de buitenlandse als op de binnenlandse markt.

Hier bovenop komen de indirecte effecten van kapitaalintensivering. Ondernemers gaan meer investeren, omdat de marginale produktiviteit van kapitaal stijgt ten opzichte van de prijs van kapitaalgoederen. De kapitaalaccumulatie door de investeringsstijging stimuleert weer het technologische inhaalproces.

Kapitaalaccumulatie kan niet verhinderen dat de inhaalslag het potentieel voor verdere 'catching up' in de sector doet afnemen. Om de technologische dynamiek vast te houden, moeten de regio's tijdig hun sectorstructuur versterken. De DAE's bereiken na 2005 een fase waarin het zwaartepunt van de groei verschuift van de arbeidsintensieve consumptiegoederensector naar de kennis- en kapitaalintensieve kapitaalgoederensector. Deze verschuiving voorkomt een sterke teruggang in de snelheid van technologische vooruitgang en zorgt voor het in stand houden van de groei.

Voortgaande opkomst van Azië

De hierboven beschreven mechanismen hebben alle een positief effect op de economische groei in Azië. Bovendien vullen ze elkaar ook aan. Een hogere spaarquote maakt dat ook op lange termijn geprofitteerd kan worden van extra scholing en een lagere risico-opslag. Scholing maakt dat instroom uit de duale sector niet leidt tot stagnerende lonen van laag-opgeleiden in de formele sector. Kapitaalaccumulatie en scholing stimuleren de technische inhaal, die zelf weer de kapitaalaccumulatie stimuleert. Het is deze interactie die maakt dat de groei in Azië zo lang volgehouden kan worden.

Om bovenstaande mechanismen te toetsen is een scenario-analyse uitgevoerd met World Scan, een dynamisch algemeen-evenwichtsmodel dat speciaal is gemaakt voor scenario-analyse. Het specifieke doel van het model komt tot uiting in de sector- en regio-indeling en het feit dat hoog en laag opgeleide arbeid wordt onderscheiden en er veel aandacht is besteed aan de – wederzijdse – relaties tussen technologie ('catching up'), investeringen en economische groei. Het model bevat een groot aantal elementen uit het neoklassieke evenwichtdenken, maar is ook in staat om uitspraken te doen over de relaties tussen conjuncturele ontwikkelingen en economische groei op lange termijn.

In tabel 1 zijn enkele kerncijfers van het resulterende scenario met voortgaande Aziatische opkomst samengevat. De jaarlijks ruim 5% hogere groei in Azië ten opzichte van de OESO is voor ruim de helft toe te schrijven aan de technologische 'catching up'. Kapitaalaccumulatie en scholing zijn, naast hun bijdrage aan de 'catching up', beide verantwoordelijk voor een extra groei van ongeveer 1% per jaar. Instroom van arbeid uit de duale sector, draagt 1,5%-punt bij aan de jaarlijkse groei, terwijl door het ruilvoetverlies ruim een half procent groei per jaar verloren gaat. De hogere Aziatische groei leidt tot

een stijging van het aandeel in het wereldinkomen van deze regio van 7% in 1990 tot 27% in 2015. Zelfs in een dergelijk hoge-groei-scenario zal de per capita consumptie in Azië in 2015 nog pas 17% bedragen van het niveau van de OESO in 1990. Ten aanzien van de export is de verschuiving veel sterker. In 2015 is het aandeel van Azië in de interregionale export toegenomen tot 43% tegen 14% in 1990.

Het scenario laat zien dat in Azië het potentieel voor een voortgezette hoge groei aanwezig is, maar dat zelfs een periode van 25 jaar met hoge groei niet voldoende zal zijn om de kloof met de OESO te dichten. Omgekeerd impliceert dit dat er ook na 2015 nog steeds een potentieel voor verdere groei aanwezig is. Of alle Aziatische regio's in staat zullen zijn om de succesformules te vinden dan wel vast te houden valt te betwijfelen; dat een aantal ontwikkelingsregio's, binnen of buiten Azië, succesvol zullen zijn staat buiten discussie. In de volgende paragraaf gaan we in op de gevolgen van een dergelijke opkomst voor de ontwikkelde landen.

De gevolgen voor de OESO en West-Europa

Macro-economisch bezien is de snelle groei in die regio's niet zozeer een bedreiging voor de ontwikkelde landen. De groei in Azië gaat immers gepaard met hoge investeringsquotes en derhalve met een sterke vraag naar kapitaal- en kennisintensieve investeringsgoederen; produkten waarin de OESO een comparatief voordeel bezit. Daarnaast kan de OESO profiteren van een gestage ruilvoetverbetering ten opzichte van de Aziatische landen.

Op sector- en regionaal niveau kan de groei in Azië echter wel degelijk als een bedreiging worden ervaren. De OESO-producenten van arbeidsintensieve produkten worden geconfronteerd met toenemende concurrentie en dalende prijzen. Wanneer men niet door kostenverlaging, i.c. daling van de loonkosten van laag-opgeleiden, de prijsdalingen kan pareren zal men marktaandeel verliezen en zal in deze sectoren werkgelegenheid verloren gaan. Alhoewel daar extra vraag in de kapitaal- en kennis-intensieve sectoren tegenover staat zal niet alle vrijkomende arbeid probleemloos in de andere sectoren kunnen worden ingezet. De groeiende sectoren vragen hoog-opgeleide arbeid terwijl de vrijkomende arbeid voornamelijk laag-opgeleid is. Bovendien vindt door de sectorverschuiving vernietiging van menselijk en fysiek kapitaal plaats. Ten slotte zullen de nieuwe en verdwijnende arbeidsvraag niet in dezelfde geografische regio en ook niet in hetzelfde land hoeven plaats te vinden.

Ten opzichte van Noord-Amerika en Japan wordt West-Europa gekenmerkt door een gebrekkig werkende arbeidsmarkt. Het goed ontwikkelde sociale-zekerheidsstelsel in West-Europa leidt ertoe dat de toenemende concurrentie in de arbeidsintensieve sectoren zich sterker dan in andere OESO-regio's uit in oplopende werkloosheid en minder in toenemende loonverschillen tussen hoog- en laag-opgeleiden. In het vervolg van deze paragraaf worden drie mogelijke Westeuropese beleidsreacties geanalyseerd.

	OESO		Azië		Rest wereld	
	1990	2015	1990	2015	1990	2015
Mutaties per jaar in procenten						
Bevolking		0,5		1,1		1,7
Arbeidsaanbod		0,7		1,5		2,1
Reëel loon		2,6		7,2		2,7
Nationaal inkomen		2,9		8,3		3,9
Per capita consumptie		2,4		6,4		1,9
Export		8,4		16,0		5,9
Procenten						
Aandeel in wereld-bnp	77	55	7	27	16	17
Aandeel in wereldexport	50	36	14	43	36	21
Consumptie to.v. OESO'90	100	182	3	17	12	1

Protectie

Een eerste mogelijke strategie is het introduceren van invoerheffingen op arbeidsintensieve Aziatische consumptiegoederen (zie tabel 2, kolom 1). Dergelijke heffingen leiden initieel tot imports substitutie en dus tot een toename van de vraag naar Westeuropese consumptiegoederen. Deze vraag vertaalt zich in een toename van de vraag naar laag-opgeleide arbeid, met als gevolg dat de lonen van deze categorie gaan stijgen. Het gevolg van de hogere lonen is dat een deel van het concurrentievoordeel dat ten opzichte van Azië geboekt wordt weer verloren gaat, en de Europese consumptiegoederensector de aansluiting met de wereldmarkt verliest.

Belangrijker is dat de hogere factorprijzen ook de concurrentiepositie in de niet-beschermde sectoren aantasten. De uitvoer van deze sectoren daalt uiteindelijk even sterk als de invoer van consumptiegoederen, met als resultaat dat minder van de ruilvoetverbetering ten opzichte van de Aziatische regio's wordt geprofiteerd. Hierdoor, en door vertraagde kapitaalaccumulatie, neemt de economische groei af. Ten aanzien van de arbeidsmarkt van laag-opgeleiden blijft de strategie succesvol: lagere werkloosheid en gestegen reële lonen. De rekening wordt betaald door de hoog-opgeleiden.

Worden de impliciete veronderstellingen losgelaten dat de Westeuropese protectie geen represaillemaatregelen uitlokt en dat de technologische dynamiek in West-Europa niet wordt aangetast, dan zijn de uiteindelijke effecten nog veel negatiever, en is het denkbaar dat ook het loon van de laag-opgeleiden lager uitkomt.

Flexibilisering van de arbeidsmarkt

Een tweede mogelijke strategie is een flexibilisering van de arbeidsmarkt (Zie tabel 2, kolom 2). Mogelijkheden om dit te bereiken zijn het uitkeringsniveau minder snel te laten toenemen dan de lonen, of het aanscherpen van de voorwaarden waaronder men in aanmerking komt voor een uitkering. Per saldo resulteren deze opties in een lager gemiddeld referentieinkomen hetgeen de neerwaartse rigiditeit van de lonen van, met name, de laag-opgeleiden vermindert. De loonmatiging versterkt de concurrentiepositie van Westeuropese bedrijven die veel laag-opgeleiden in dienst hebben, met meer werkgelegenheid en een la-

Tabel 1. Kerncijfers Azië-scenario: OESO, Azië en Rest wereld, 1990-2015

	Protectie	Flexibilisering arbeidsmarkt	Scholing
Procentuele verschillen ^a			
Prijzen			
Reële loonvoet laag-opgeleiden	2,4	-2,6	14,5
Reële loonvoet hoog-opgeleiden	-5,2	1,0	-8,8
Internationale ruilvoet	-0,3	0,3	-2,5
Volumes			
Werkgelegenheid	0,8	2,2	2,3
Bruto nationaal inkomen	-2,4	1,4	3,7
Consumptie per hoofd	-2,1	1,4	3,4
Export	-15,5	1,3	1,5
Import	-15,3	1,5	-1,4
Ratio's			
Absolute verschillen ^a			
Aandeel in wereldexport (%)	-2,0	0,2	-0,1
Investeringsquote (% BNI)	-0,3	0,0	0,1
Werkloosheid laag (% aanbod)	-1,3	-3,2	-2,8
Werkloosheid hoog (% aanbod)	0,1	-0,5	0,4
Werkloosheid totaal (% aanbod)	-0,7	-1,9	-2,1

a. Gecumuleerde verschillen in 2015.

Tabel 2. Resultaten voor West-Europa in verschillende varianten

gere werkloosheid van laag-opgeleiden tot gevolg. De loondaling stimuleert ook de werkgelegenheid van laag-opgeleiden in de niet aan internationale concurrentie blootstaande dienstensectoren. De daling van de werkloosheid leidt tot een stijging van het gemiddelde inkomen, hogere besparingen en een snellere kapitaalaccumulatie. Per werkende daalt echter de hoeveelheid kapitaal. Flexibilisering van de arbeidsmarkt door hervormingen in de sociale zekerheid en de loonvorming draagt bij aan een geringer marktverlies in de arbeidsintensieve sectoren ten opzichte van de Aziatische regio's. De prijs hiervoor is dat de lagere lonen achterblijven ten opzichte van het gemiddelde loon.

De denivellering die het gevolg is van deze strategie kan beperkt worden door verkleining van de wig aan de onderkant van de arbeidsmarkt. De hogere economische groei en de geringere inactiviteit maken deze wigverkleining mede mogelijk. De strategie remt de structurele verandering in het bedrijfstakkenpatroon, maar de noodzaak van een dergelijke verandering blijft wel degelijk bestaan.

Extra scholing

Een derde mogelijke strategie is extra scholing, tot uiting komend als een hoger aandeel hoog-opgeleiden in een gelijkblijvend totaal arbeidsaanbod (zie tabel 2, kolom 3). Scholing maakt laag-opgeleide arbeid schaarser en hoog-opgeleide arbeid minder schaars; de lonen van laag-opgeleiden stijgen terwijl die van hoog-opgeleiden worden gematigd. Ten opzichte van het basispad worden de loonverschillen verkleind.

De extra scholing bevordert de verschuiving naar hoogwaardiger – kennis- en kapitaalintensieve – bedrijfstakken, en gaat daarom gepaard met een stijging van de investeringsquote. Op korte termijn ontstaat hierdoor een tekort op de lopende rekening, dat op

langere termijn via een hogere rente en lagere investeringen weer wordt weggewerkt.

Macro-economisch kan een scholingsimpuls gezien worden als een positieve technologieschok, waarvan het initiële effect wordt versterkt door snellere kapitaalaccumulatie. De inkomensstijging wordt in reële termen enigszins afgezwakt door ruilvoetverlies doordat de geëxporteerde dure kennisintensieve producten minder schaars worden.

Per saldo resteert een stijging van het gemiddelde inkomen en een daling van de werkloosheid onder laag-opgeleiden. Hiertegenover staat weliswaar een geringe stijging van de werkloosheid onder hoger opgeleiden, maar per saldo resteert een substantiële daling van de werkloosheid.

Afsluitende opmerkingen

De opkomst van Azië wordt gekenmerkt door een sterke interne dynamiek. Het proces van inhaal van technologische achterstand verhoogt de produktiviteit; leidt tot een daling van de kosten per eenheid product en een verbeterde concurrentiepositie op de wereldmarkt. Daarnaast lokt de produktiviteitsstijging kapitaalaccumulatie uit, die op zichzelf de technologische inhaal weer bevordert. De sterke technologische dynamiek maakt dat de kostendaling gerealiseerd wordt met gelijktijdige groei van de reële lonen. De inkomensstijging en de hoge spaarquote stelt de Aziatische landen in staat om de sterke kapitaalaccumulatie zelf te financieren, waardoor voorkomen wordt dat remmende krachten optreden vanuit onevenwichtigheden op de lopende rekeningen. De dynamische groei wordt verder versterkt door de toenemende scholingsgraad en doordat de loonkosten gematigd blijven door de uitstroom van een grote arbeidsreserve uit de duale sector in de formele sector.

Vanuit macro-economisch perspectief bieden de extra vraag naar kapitaal- en kennisintensieve goederen en de ruilvoetverslechtering van de Aziatische regio's kansen voor OESO-regio's. Aanpassingen in de sectorstructuur zijn noodzakelijk om deze kansen te benutten. De onvermijdelijke herallocatie van werkgelegenheid vormt voor het door grote arbeidsmarkttrigiditeiten gekenmerkte Europa een grote uitdaging.

De analyse laat zien dat een strategie gericht op het, door middel van protectie, afschermen van bedreigde sectoren op lange termijn tot groeivertraging en welvaartsverlies leidt, terwijl meer offensieve strategieën gunstiger gevolgen hebben. Ten eerste kan daarbij gedacht worden aan het verbeteren van de flexibiliteit van de arbeidsmarkt door een meer marktconforme loonvorming in combinatie met hervormingen in het stelsel van sociale zekerheid, en een verkleining van de wig. Ten tweede kan door extra scholing op lange termijn een verschuiving naar hoogwaardiger bedrijfstakken worden gerealiseerd, wat een extra welvaartsstijging tot gevolg heeft en waardoor de relatieve daling van de lonen van laaggeschoolden kan worden beperkt.

Ben Geurts, Harold Mahadew, George Gelauff en Hans Timmer